

Sygn. akt: WO 4/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 kwietnia 2016 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Wiesław Błuś (przewodniczący)

SSN Marek Pietruszyński

SSN Andrzej Tomczyk (sprawozdawca)

w sprawie:

A. I.K. skazanego z:

- art. 165 § 2 w zw. z art. 160 § 1 k.k. z 1969 r.,
- art. 11 § 1 w zw. z art. 137 § 1 k.k. z 1969 r.,
- art. 304 § 3 k.k. z 1969 r.,

B. J. N. skazanego z:

- art. 165 § 2 w zw. z art. 160 § 1 k.k. z 1969 r.,
- art. 11 § 1 w zw. z art. 137 § 1 k.k. z 1969 r.,

po rozpoznaniu w Izbie Wojskowej na posiedzeniu w dniu 21 kwietnia 2016 r. wniosku prokuratora Naczelnej Prokuratury Wojskowej o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgu Wojskowego w W. z dnia 6 września 1982 r.,

1. wznowia postępowanie w sprawie I. K. i J. N. zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgu Wojskowego w W. z dnia 6 września 1982 r. w częściach dotyczących wymierzenia im jednostkowych kar dodatkowych pozbawienia praw publicznych

za każde z przypisanych skazanym przestępstw oraz kar łącznych pozbawienia praw publicznych, a także kary dodatkowej podania wyroku do publicznej wiadomości;

2. uchyla zaskarżony wyrok:

a) w odniesieniu do I. K. w częściach dotyczących orzeczenia wobec niego jednostkowych kar dodatkowych pozbawienia praw publicznych za przypisane mu przestępstwa zakwalifikowane z:

- art. 165 § 2 w zw. z art. 160 § 1 k.k. z 1969 r. w wymiarze dwóch lat,

- art. 11 § 1 w zw. z art. 137 § 1 k.k. z 1969 r. w wymiarze trzech lat,

- art. 304 § 3 k.k. z 1969 r. w wymiarze dwóch lat

oraz kary łącznej pozbawienia praw publicznych w wymiarze czterech lat,

a także kary dodatkowej podania wyroku do publicznej wiadomości;

b) w odniesieniu do J. N. w częściach dotyczących orzeczenia wobec niego jednostkowych kar dodatkowych pozbawienia praw publicznych za przypisane mu przestępstwa zakwalifikowane z:

- art. 165 § 2 w zw. z art. 160 § 1 k.k. z 1969 r. w wymiarze dwóch lat,

- art. 11 § 1 w zw. z art. 137 § 1 k.k. z 1969 r. w wymiarze dwóch lat

oraz kary łącznej pozbawienia praw publicznych w wymiarze trzech lat,

a także kary dodatkowej podania wyroku do publicznej wiadomości;

3. oddała wnioski w pozostałej części;

4. kosztami sądowymi postępowania o wznowienie postępowania karnego obciąża Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

Prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgu Wojskowego w W. z dnia 6 września 1982 r. I. K. i J. N. skazani zostali za czyny zakwalifikowane z:

- a) art. 165 § 2 w zw. z art. 160 § 1 k.k. z 1969 r., polegający na tym, że w dniu 8 czerwca 1982 r. w S., działając wspólnie i w porozumieniu, pozbawili wolności narażając równocześnie na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia S. K. w ten sposób, że po sterroryzowaniu pistoletem startowym

zatrzymali go, a następnie związanego umieścili w charakterze zakładnika w opuszczonym szybie kopalnianym, montując jednocześnie przy wejściu do szybu skonstruowaną przez siebie „bombę benzynową”;

- b) art. 11 § 1 w zw. z art. 137 § 1 k.k. z 1969 r., polegający na tym, że w dniu 8 czerwca 1982 r., działając wspólnie i w porozumieniu, usiłowali groźbą zdetonowania posiadanego na pokładzie samolotu PLL „LOT” materiału wybuchowego zmusić załogę tego samolotu, odbywającego rejs na trasie Katowice – Warszawa, do zmiany kursu i wylądowania w Berlinie Zachodnim, lecz zamierzonego skutku nie osiągnęli, gdyż zostali zatrzymani przez funkcjonariuszy MO.

Za tak opisane i zakwalifikowane przestępstwa:

1. na podstawie art. 165 § 2 k.k. z 1969 r. oraz przy zastosowaniu art. 4 ust. 1 i 4 dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego (Dz.U. Nr 29, poz. 156 – dalej: dekret o postępowaniach szczególnych) wymierzył:
 - a) I. K. kary: 3 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 2 lat;
 - b) J. N. kary: 3 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 2 lat;
2. na podstawie art. 137 § 1 k.k. z 1969 r. przy zastosowaniu art. 4 ust. 1 i 4 dekretu o postępowaniach szczególnych wymierzył:
 - a) I. K. kary: 5 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 3 lat;
 - b) J. N. kary: 4 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 2 lat.

Tym samym wyrokiem I. K. został ponadto skazany za czyn zakwalifikowany z art. 304 § 3 k.k. z 1969 r., polegający na tym, że w dniu 8 czerwca 1982 r. w S.,

będąc zatrudniony w zmilitaryzowanej jednostce KWK „K.”, w celu trwałego uchylecia się od służby w tej jednostce w zamiarze ucieczki za granicę, pracę w niej porzucił, za co na podstawie art. 304 § 3 k.k. z 1969 r. oraz przy zastosowaniu art. 4 ust. 1 i 4 dekretu o postępowaniach szczególnych wymierzono mu kary: 3 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 2 lat.

W miejsce wymierzonych skazanym, za zbiegające się przestępstwa, jednostkowych kar, na podstawie art. 66 i 67 § 1 oraz 71 § 1 i 2 k.k. z 1969 r., orzeczono kary łączne:

- a) I. K. 7 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 4 lat;
- b) J. N. 5 lat pozbawienia wolności oraz pozbawienia praw publicznych na okres 3 lat.

Na podstawie art. 4 ust. 4 dekretu o postępowaniach szczególnych Sąd zarządził podanie wyroku do publicznej wiadomości przez opublikowanie jego treści za pośrednictwem Polskiej Agencji Prasowej.

W dniu 23 marca 2016 r. do Izby Wojskowej Sądu Najwyższego wpłynął wniosek prokuratora Naczelnej Prokuratury Wojskowej o wznowienie postępowania w sprawie I. K. i J. N., skazanych opisanym wyrokiem, zawierający żądanie wznowienia tego postępowania, uchylecia zaskarżonego wyroku i umorzenia postępowania w stosunku do obu skazanych na podstawie art. 17 § 1 pkt 2 k.p.k.

W uzasadnieniu tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia podniesiono, że analiza akt sprawy w powiązaniu z treścią wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2011 r. (sygn. K. 35/08) uprawnia do sformułowania wniosku o wznowienie tego postępowania na korzyść obu skazanych w oparciu o podstawę z art. 540 § 2 k.p.k., którego przepis obliguje do wznowienia postępowania, jeżeli Trybunał Konstytucyjny orzekł o niezgodności z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą przepisu prawnego, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie. Zastosowanie wskazanej normy – jak dalej wywiedziono – następuje po ustaleniu przez sąd, że niezgodne z prawem przepisy legły u podstaw

orzeczenia karnego, przez co należy rozumieć zasadniczy wpływ przepisów prawa uznanych za niekonstytucyjne, które zaważyły na orzeczeniu karnym. W uzasadnieniu wniosku wskazano też, że Trybunał Konstytucyjny uznał m.in. za niezgodny z Konstytucją dekret o postępowaniach szczególnych, który zawierał szereg przepisów naruszających konstytucyjne prawa i wolności obywateli. Tu wymieniono przepisy wprowadzające tryb doraźny „... na gruncie których sąd był zobowiązany orzekać w każdym przypadku środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania oraz pozbawiać oskarżonego prawa do zaskarżania wyroku zwyczajnym środkiem odwoławczym ...” oraz wskazano ogólnie na „... normy materialnoprawne zaostrzające kary (...) oraz obligujące sąd do orzekania kary dodatkowej pozbawienia praw publicznych, czy też podania wyroku do publicznej wiadomości”.

Nie uszło też uwadze skarżącego, że podstawy skazania I. K. i J. N. oraz podstawy wymiaru kar zasadniczych stanowiły przepisy Kodeksu karnego z 1969 r., które nie były objęte przywoływanym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego. Jedynie jako podstawę wymiaru kar dodatkowych sąd wskazał przepisy dekretu uznanego za niezgodny z Konstytucją. Wnioskodawca wywiódł przy tym, że „pozornie zatem tylko do części rozstrzygnięcia miałby zastosowanie art. 540 § 2 k.p.k. i choć co do zasady wznowienie postępowania może dotyczyć części orzeczenia, to jednak w niniejszej sprawie takie rozwiązanie nie może mieć zastosowania. Wynika to z faktu, iż rozstrzygnięcie w zakresie kary dodatkowej jest konsekwencją przyjęcia określonej podstawy skazania wprowadzonej prawodawstwem stanu wojennego, co do którego trybunał Konstytucyjny nie wypowiedział się w sposób przewidziany w art. 540 § 2 k.p.k.”. Przywołując w tym miejscu wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2015 r., wydany w sprawie WO 8/15, jako uzasadniający artykułowane tezy, skarżący – bez rozwijania tej problematyki – skonstatował: „pomimo powyższych wątpliwości należy podnieść, że na podstawie okoliczności sprawy, należy przyjąć, iż przepisy niekonstytucyjnego dekretu o postępowaniach szczególnych miały zasadniczy wpływ na całość rozpatrywanego wyroku. Zwłaszcza przesądziły o wymierzeniu oskarżonym surowej kary pozbawienia wolności”, zaś „... reakcja karna wobec wymienionych, w sposób wyraźny przekraczała stopień społecznej szkodliwości przypisanych im czynów...”, co „...z

kolei pokazuje, że właśnie z uwagi na wskazania dekretu o postępowaniach szczególnych, zostali oni skazani i na długotrwałe kary bezwzględnego pozbawienia wolności” (cytaty z uzasadnienia wniosku o wznowienie – uwaga SN).

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Tak szerokie przytoczenie argumentacji wniosku o wznowienie postępowania stało się niezbędne, ponieważ w rozpoznawanej sprawie nie można odwołać się bezkrytycznie – jak zdaje się oczekuje tego skarżący – do przywoływanego wyroku Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2015 r. (WO 8/15), dającego początek linii orzeczniczej w tego typu sprawach. Wbrew sugestii autora wniosku o wznowienie, sprawa nim objęta jest tylko w znikomej części zbliżona do tej, w której zapadło przywoływane orzeczenie. Nie ulega też najmniejszej wątpliwości, że w wyroku z dnia 2 czerwca 2015 r. Sąd Najwyższy wyraźnie stwierdził, że przeprowadzona wykładnia przepisu art. 540 § 2 k.p.k., przez pryzmat możliwości zastosowania instytucji wznowienia postępowania w konkretnej sprawie, jest wynikiem uwzględnienia całokształtu okoliczności zaistniałych w rozpoznawanej sprawie i nie jest propozycją generalną. Odpowiada natomiast generalnemu motywowi wyrażonemu wielokrotnie w uzasadnieniu przywoływanego wyroku Trybunału Konstytucyjnego, sprowadzającemu się do konieczności zrekompensowania szeroko rozumianych szkód poniesionych przez obywateli, którzy na innych podstawach nie mają szans takiej rekompensaty uzyskać.

W ocenie składu Sądu Najwyższego rozpoznającego wniosek o wznowienie postępowania złożony w niniejszej sprawie, okoliczności ustalone w sprawie WO 8/15 nie występują. Zasadniczym celem działania skazanych I. K. i J. N. było zmuszenie załogi rejsowego samolotu PLL „LOT” do zmiany kursu i wylądowania w Berlinie Zachodnim. Istotne jest również, że podjęli taką próbę, grożąc zdetonowaniem posiadanego ładunku wybuchowego. Co równie ważne, ich działanie nie miało żadnego kontekstu politycznego, który choćby w minimalnym stopniu mógł je subiektywnie uzasadniać. Jeśli się dodatkowo zważy, że dla zabezpieczenia realizacji tego aktu terrorystycznego sprawcy pozbawili wolności człowieka, narażając go na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia, wywody zawarte w uzasadnieniu wniosku o wznowienie ocenione być muszą jako

pozbawione racji. Nie można bowiem zasadnie przyjąć, że przepisy niekonstytucyjnego dekretu o postępowaniach szczególnych miały zasadniczy wpływ na całość zaskarżonego wyroku i przesądziły o wymierzeniu oskarżonym surowych kar pozbawienia wolności. Natomiast wyjątkowo krytycznie należy ocenić wypowiedź skarżącego sugerującą, że reakcja karna wobec skazanych w sposób wyraźny przekraczała stopień społecznej szkodliwości przypisanych im czynów. Wystarczającym uzasadnieniem takiej oceny dokonanej przez Sąd Najwyższy jest porównanie opisów przypisanych skazanym czynów z reakcją karną zawartą w zaskarżonym wyroku. Z całą pewnością nie można jej uznać za przekraczającą stopień społecznej szkodliwości tych czynów.

Argumentacją zawartą w uzasadnieniu wniosku można by się posłużyć przy ocenie skazania I. K. za przestępstwo zakwalifikowane z art. 304 § 3 k.k. z 1969 r., ale nie jest to możliwe w kontekście głównych działań podjętych przez tego skazanego. Z ustaleń dokonanych w zaskarżonym wyroku wynika, że działanie polegające na porzuceniu pracy w zmilitaryzowanej jednostce było rezultatem uwarunkowań wynikających z podjętych wcześniej i realizowanych konsekwentnie decyzji zmierzających do uprowadzenia samolotu. A w takiej sytuacji rozważania o ewentualnym wpływie regulacji zawartych w uchwale Rady Państwa z dnia 12 grudnia 1981 r. w sprawie wprowadzenia stanu wojennego ze względu na bezpieczeństwo państwa (Dz. U. Nr 29, poz. 155), w odniesieniu do której Trybunał Konstytucyjny umorzył postępowanie w zakresie badania jej zgodności z art. 7 Konstytucji RP w związku z art. 8 ust. 2 i 3 oraz art. 31 ust. 1 Konstytucji PRL ze względu na niedopuszczalność wydania wyroku, co było punktem wyjścia dla rozumowania Sądu Najwyższego w sprawie o sygn. WO 8/15, w ogóle nie mają racji bytu z uwagi choćby na brak jakiegokolwiek punktu odniesienia w niniejszej sprawie, pozwalającego na ocenę, że I. K. poniósł, wymagającą rekompensaty, szkodę.

W zaistniałej sytuacji, wobec wykazania, że żadna z podstaw skazania i żadna z podstaw wymiaru kar zasadniczych nie zostały objęte przywoływanym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego, czego nie kwestionował również skarżący, sama procedura postępowania doraźnego nie mogła uzasadnić zastosowania

powołanej we wniosku podstawy wznowienia postępowania. Po pierwsze dlatego, że wpływu postępowania doraźnego na treść orzeczenia nie wykazał wnioskodawca. Sam obowiązek stosowania środka zapobiegawczego w postaci tymczasowego aresztowania (który w ówczesnym stanie prawnym stosował prokurator i który w sytuacji prowadzenia sprawy o usiłowanie zabójstwa, a pod takim zarzutem pozostawali skazani do momentu wydania wyroku, zapewne w postępowaniu zwyczajnym byłby zastosowany) oraz brak możliwości zaskarżenia wyroku w drodze zwykłych środków odwoławczych (w sytuacji, gdy skazani nie podjęli próby skorzystania z przewidzianej w postępowaniu doraźnym możliwości przedstawienia sprawy Sądowi Najwyższemu w drodze rewizji nadzwyczajnej czy wznowienia postępowania) przesądzić o tym nie mogą. Po wtóre dlatego, że analiza akt tego postępowania nie daje żadnych podstaw do stwierdzenia naruszenia zasad uregulowanych w ówczynie obowiązującym Kodeksie postępowania karnego.

Ponadto analiza uzasadnienia wyroku Trybunału Konstytucyjnego nie pozwala na wnioskowanie, że orzeczenie to stanowi niejako automatyczną podstawę do wznowienia postępowania w każdej sprawie prowadzonej również w oparciu o przepisy aktów prawnych uznanych za niekonstytucyjne. Choćby realizacja zasady sprawiedliwości wymaga, by wznowienie postępowania na podstawie art. 540 § 2 k.p.k. następowało po ustaleniu, że przepis prawny, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie, uznany przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z Konstytucją, ratyfikowaną umową międzynarodową lub ustawą, dotyczył sfery materialno-prawnej a nie formalnej rozstrzygnięcia. Oznacza to, że każdorazowo należy poddać wnikliwej analizie czy prowadzenie postępowania w oparciu o niekonstytucyjne oprzyrządowanie i wydanie w takich warunkach orzeczenia przełożyło się na treść tego orzeczenia i sytuację procesową podsądnego w znaczeniu podstawowym, a więc rozumiane jako „przepis prawny, na podstawie którego zostało wydane orzeczenie”.

Dalsza analiza zaskarżonego wyroku prowadzi do konstatacji, że kary dodatkowe (pozbawienia praw publicznych oraz podania wyroku do publicznej wiadomości) orzeczone zostały wobec skazanych na podstawie art. 4 ust. 4 dekretu

o postępowaniach szczególnych, nie ma więc najmniejszych wątpliwości, że zaskarżony wyrok w tej części został wydany na podstawie przepisu uznanego przez Trybunał Konstytucyjny za niezgodny z art. 7 Konstytucji RP w związku z art. 31 ust. 1 Konstytucji PRL oraz z art. 15 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych.

Wobec tego oraz treści art. 540 § 2 k.p.k. wznowienie postępowania jest obligatoryjne, co spowodowało, że Sąd Najwyższy wznowił postępowanie w sprawie I. K. i J. N. zakończone prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgu Wojskowego w W. z dnia 6 września 1982 r. w częściach dotyczących wymierzenia im jednostkowych oraz łącznych kar pozbawienia praw publicznych oraz podania wyroku do publicznej wiadomości i uchylił zaskarżony wyrok w tych częściach.

Z uwagi na brak takiej potrzeby, wobec unicestwienia kar dodatkowych, nie wydano orzeczenia następczego.

Natomiast niestwierdzenie podstaw do wznowienia postępowania w zakresie skazań i wymiaru kar zasadniczych (o czym już była mowa) skutkowało oddaleniem wniosku w pozostałej części.

Z przytoczonych powodów Sąd Najwyższy orzekł jak na wstępie.